

**E**n el segon aniversari de la mort de Josep Pla, escaiguda precisament el Dia de Sant Jordi en el qual el nostre país establí la Festa del Llibre allà l'any 1923, Quadern vol evocar-lo reproduint "POMPEU FABRA", un dels seus "Fragments de Retrats" inserits en la seva obra "Llibre de Lectura". En aquest "fragment de retrat" Pla ens fa una justa apologia planera i directa d'en Fabra i l'ha feta "per incitar la joventut a l'estudi d'aquesta figura tan singular".

Per una part bé prou sabem l'imens llegat que ens deixà aquell "català més important del nostre temps". D'ell "queda dempeus una obra i una figura: la figura i l'obra de Pompeu Fabra".

Per altra, evoquem aquell "home-not" que fou Josep Pla, del qual també podem repetir: d'ell queda dempeus una obra i una figura...

Pompeu Fabra, en un dels seus retrats darrers.



**P**ompeu Fabra s'extingí a Prada (Conflent) l'any 1948.

La seva mort significà la desaparició del català més important del nostre temps. Fabra ha estat el català més important del nostre temps perquè és l'únic ciutadà d'aquest país, en aquesta època, que, havent-se proposat d'obtenir una determinada finalitat pública i general, ho aconseguí d'una manera explícita i indiscutible. En aquest sentit, no hi ha ningú més que s'hi pugui comparar. El destí de Fabra ha estat únic, gloriós, exclusiu. Feia molts anys, feia moltes dotzenes d'anys, que no s'havia produït en el nostre país un cas semblant. En el nostre temps concretament totes les empreses de caràcter col·lectiu i els homes que s'hi posaren davant tingueren un destí mancat, foren emportats avall per una catàstrofe sense precedents. De l'inenarrable, fabulós naufragi, només queda dempeus una obra i una figura: la figura i l'obra de Pompeu Fabra.

Què és el que pretengué Fabra amb la seva activitat? Ell mateix ens ho digué en un text molt conegut: "L'ideal

# POMPEU FABRA (Fragment de retrat)



que perseguim no és la resurrecció d'una llengua medieval, sinó formar la llengua moderna que fóra sortida de la nostra llengua antiga sense els llargs segles de decadència literària i de supeditació a una llengua forastera". És una aspiració molt precisa, presentada amb aquella concisió i aquella claredat històrica tan típiques de l'esperit de Fabra. El seu ideal fou molt concret: posar una llengua que per raons que no cal repetir havia quedat anquillosada, corrompuda i inepta al servei del grau d'evolució de la societat que utilitza com a mitjà d'expressió natural. És a dir: el que en qualsevol llengua europea no sotmesa a cap vel·leïtat política han fet a cada moment, per servir-se'n, la societat, la conversació, la literatura, l'acadèmia, la gramàtica, l'erudició, el bon gust, etc., Fabra ho volgué forçar en nom del sentit comú, de la utilitat i de la més plausible naturalitat. Darrera aquesta voluntat del nostre amic hi ha una observació bàsica: que el dia que aquest país perdi la llengua passarà a ser una massa traduïda, sense personalitat, negligible, nul·la de dalt a baix.

No ens trobem, doncs, davant de l'erudit que aspira a trobar a una forma o altra de felicitat obrint camí en la selva verge, en les delícies inextricables del magma expressiu romànic. Fabra es troba amb una llengua inservible -inservible per a l'escola, per a la comunicació normal, per a l'administració, per a la vida moderna- i la vol acordar a la societat del seu temps, a les seves necessitats reals. Creu que la llengua no és més que un instrument de la societat. Aspira, bassant-se en la Filologia científica, a fixar-la gramaticalment, a desprendre'n els enquistaments corromputs i residuals, a tornar-li les formes del seu esperit natural. Aspira, en fi, a donar facilitats. El seu principi és que sempre és més confortable un ordre fonamentat i positiu que l'anarquia desfermada i confusionalment, arrelada en els estirabots personals.

Un dia em descriví el panorama davant del qual es considerarà obligat a reaccionar. Primer, la llengua medieval, els nostres clàssics, una llengua admirablement construïda, d'una riquesa prodigiosa, d'una homogeneïtat perfecta, amb solucions per a totes les dificultats, però arcaïca. Arcaïca en el sentit que, havent estat afectada per pressions marginals polítiques, es trobà en la impossibilitat de transformar-se paral·lelament a la marxa de la societat, i així quedà aturada en l'obscuritat dels seus testimonis escrits. Segon, el que la gent en diu el català que

ara es parla, és a dir, la llengua sorgida per activitat merament espontània i popular de la llengua medieval. El català que ara es parla és un complex de dialectes d'una gran riquesa lexicogràfica però d'aspecte molt irregular i d'utilització perfectament anàrquica. Tercer, el català que ara s'escriu, o sia una expressió com correspon a la tradició de la decadència, voluntàriament acastellanada.

El que s'anomena el moviment renaixentista, el romanticisme primer i el que vingué més tard, es trobà davant d'aquest panorama i no resolgué res per manca de coneixement per a enfrontar-s'hi amb eficàcia.

-Nosaltres -diu sempre Fabra- proposarem una solució del problema, la que considerarem més adient amb el geni de la llengua. Es a dir: formar la llengua moderna que hauria sortit, segons l'experiència filològica, de la llengua medieval si hagués estat lliurement i plenament cultivada. Aquesta idea implica tenir del llenguatge una concepció viva, compatible amb totes les transformacions imaginables. Això vol dir que, posats a donar solucions, haguérem de tenir presents les transaccions indispensables. No vaig pas anar a la composició de mala gana, perquè hi havia una qüestió urgentíssima a resoldre: aturar, frenar la descomposició general. Una vegada atès el més urgent, la gent dirà -els literats- si l'instrument que els ha estat donat els és més fàcil i de més utilitat.

Hi hagué un moment que en aquest país existí una voluntat de fer les coses bé, amb seny, d'una manera sòlida, intel·ligent i ordenada. Aquest moment és inseparable de la figura del senyor Prat de la Riba i de les seves dues màximes realitzacions: la creació de l'Institut d'Estudis Catalans i la fixació de l'idioma. Aquest moment -per desgràcia- fou d'una extrema fugacitat. De tota manera, aquestes dues obres han pogut ésser salvades: l'Institut, amb penes i treballs; la fixació i la depuració lingüístiques, d'una manera decisiva i total. Per a comprendre la transcendència enorme de l'obra de Fabra només cal veure l'immens progrés que s'ha fet, en la llengua escrita, sobre la difusa i vivíssima diversitat dialectal. Avui totes les persones de la nostra àrea lingüística que escriuen correctament la seva llengua escriuen la llengua que ens proposà Pompeu Fabra. Joan Fuster i Xavier Casp, a València; Josep S. Pons i Edmon Brasés, al Roselló; Francesc de B. Moll i Marian Villangómez, a les Balears escriuen, com nosaltres, de la part central de l'àrea lingüística, la llengua proposada per Pompeu Fabra, o sia simplement el català.

Fabra és molt important. És l'home que portà el català modern de l'anàrquica descomposició dialectal a la categoria d'una llengua de cultura. Fabra ha estat l'home més eficaç aparegut en l'últim segle en aquest rodal que va de Maó al Cinca i de les Corberes a Alacant. I ho ha estat portant a cap una obra de sentit d'ordenació, anti-anàrquica. Ben mirades les coses a la llum del que hem viscut aquests anys, l'aventura és sensacional.

Hem volgut dibuixar una silueta de Pompeu Fabra per incitar la joventut a l'estudi d'aquesta figura tan singular, tan susceptible de produir experiència -i en tot cas d'augmentar-la. Les condicions personals de Fabra, la seva intel·ligència aguda, ponderada i cauta, tingueren una decisiva influència en la seva obra de fixació de la llengua i en el triomf que obtingué aconseguint per la seva reforma l'adhesió general i voluntària de les diverses gents de la comunitat.

**Josep Pla**  
(Del "Llibre de Lectura". Edicions Destino. 1967)

Ens plau transcriure l'article d'ESTEVE BUSQUETS I MOLAS publicat a la Fulla del Dilluns -"La Hoja del Lunes"-.

L'article devé històric, puix que es publicà en el darrer número de la "Hoja" (21 de febrer proppassat).

## L'ALTRA PELL DE SABADELL

**A**neu a saber qui fou l'inventor de la dita: «A Sabadell, mala pell». Ni quan, ni per quins set vous van penjar-li aquest lema denigrant. Que no se'm digui que foren els terrassencs, ancestralment tinguts per veïns gelosos, adversaris o enemics, car la dita solia anar acompanyada de: «I a Terrassa, mala raça».

Tanmateix la pell de Sabadell té, a parer meu, dues cares. O millor dit, Sabadell té dues pells. Una, la més coneguda arreu del món, és la industrial. Ja a principis del segle passat comptava amb una indústria tèxtil força important. I, naturalment, l'indústria comportà moviments obrers -la primera dona en llençar-se a la pública palestra, Teresa Claramunt i Creus, impulsora de l'anarco-sindicalisme, fou sabadellenca-, sindicals, cooperatius i d'altra diversa natura.

Ara, aquesta pell -bona per uns, mala per d'altres-sembla afectada per alguna malura que no arriben a guarir els dermatòlegs. La crisi general -virus principal de l'eczema-, amb la seqüela de l'atur i una cosa misteriosa que en diuen economia submergida, amenacen els sectors industrials i comercials.

L'Ajuntament de la ciutat ha fet un estudi important per a treure l'economia de l'atzucac on es troba. Propòsits, entre altres, de crear una zona franca per tal de promocionar l'activitat industrial, relançar la construcció de vivendes, impulsar obres públiques i un bon seguit de ben intencionades iniciatives. Per alguna cosa el 1927 van posar damunt la corona del seu escut, la llegenda: «Per meam viam scandam astra»: Pel meu camí escalaré les estrelles.

L'altra pell sabadellenca, és més íntima. No fa soroll de teters, ni de «vapors», ni hi ha perill de que contamiñi l'aire. És la pell cultural, artística, que ha situat Sabadell en un dels primers llocs en el món de l'esperit. Ciutat capdavantera en publicacions, en institucions, en art i en teatre.

Això vol dir pell fina, sense fongs, ni butllofes que la deteriorin, l'arruguin, l'envelleixen. Un Sabadell ignorat per molta gent que passa sovint pels seus carrers, en general d'aparença anodina, però que diuen molt, a vegades, de la finor d'esperit dels seus veïns.

En voleu una mostra? El carrer de la Rosa. És dels més antics i com el de Petritxol, a Barcelona, és tancat al tràfec rodat. El seu primer nom, era d'En Rossa -un constructor del segle XVIIè- però la gent trobà més poètic i escaient donar-li el nom de la flor.

Això ho acabo de llegir en el llibre «Dels carrers de Sabadell», escrit per Joan Cuscó i Aymami i il·lustrat per Agustí Masvidal i Salavert. Millor dit, el primer ha posat lletra als dibuixos del segon. Com feren, no fa molt temps, amb un altra sobre les eixides, car a Sabadell n'hi ha a balquena.

Justament a través d'aquest deambular pels carrers sabadellencs, descobrim coses tan encisadores com la de trobar, en el de Sant Antoni -igualmente tancat al trànsit rodat- un «comerciant torrefactor de cafè-café, que sol escampar una flaire que desperta els sentits». Una estampa desapareguda de ciutats molt més petites i, no cal dir, de les més grans.

Això ens recorda -encara que no ho digui el llibre- que fins l'any 1945 a Sabadell es podia trobar algun venedor ambulat de cafè. S'havia començat a vendre així el 1912; es servia en copa i arribà a costar, poc abans de desaparèixer, sis rals!

Oi que és fina l'altra pell sabadellenca?

Esteve Busquets i Molas